

TAITEEN PALO



Taisto Toivosen ja Seppo Syrjän yhteisnäyttely

**Tampereella
Vanhan kirjasto-
talon Emil-salissa**



**25.11-21.12
2005**

TASI JA SEPPO

Tampereen palolaitos oli paikka, ja aika oli maaliskuuta 1951, kun kahden miehen elämänpyrkimykset ja satumukset johdattelivat heidät tapaamaan toisensa. Ja heti myös spontaaniin ystävyyteen, joka yhä jatkuu. Oli ikäero ja toisaalta ei ollut. Kalenterin mukaan Taisto Toivonen oli (on) yhdeksän vuotta vanhempi, mutta "poikina" he olivat saman ikäiset, jos pojalla tarkoitetaan sellaista miessuvun alalajia, jonka ikä on pysyvä, koska sen ilmentymä, poikamaisuus, usein säilyy harmaapartaiseen vanhuuteen saakka. Poikamaisuutta, siihen liittyvää huumoria, alttiutta "hulluntempuihin" palokunnassa oli paljonkin. Ja kilpailuhenkistä liikunnallisuutta. Siinäkin mielessä kaverukset olivat osuneet juuri oikeaan työpaikkaan, että näistä edellytyksistä yleensä syntyy hyviä palomiehiä.

Oli kyllä muitakin syitä siihen, että miehet, kumpikin tahollaan, olivat päätyneet pyrkimään juuri palokuntaan. Ehkä tärkein niistä oli poikkeava työaika. Työtuntien määrä viikossa oli kyllä korkeampi kuin missään muualla, mutta koska työvuorot kestivät aina koko vuorokauden, myös vapaavuorot olivat pitkiä, jotkut jopa kahden vuorokauden pituisia. Ja tämä sopi taiteilijalle, joka näin saattoi keskittyä pitkäjäksoisempaankin työskentelyyn.

Toinen, vielä ratkaisevampi syykin oli olemassa: Taiteellinen kunnianhimo saattoi pysyä puhtaana tinkimättömänä, kun ei tarvinnut ajatella työn mahdollista rahaksimuuttoarvoa. Ei edes Taisto Toivosen, jolla jo siinä vaiheessa oli kasvava perhe - se pärjäsi, kun budjetti ja elintaso asetettiin palomiehen kuukausipalkan mukaiseksi.

Seppo Syrjällä ei palokuntaan tullessaan ollut vielä perhettä, mutta tähtäys oli sama: tulla taiteilijaksi. Kynät ja pensselit olivat jo olleet kädessä ennen sotaväkeen menoa ja ABC-piirustuskoulu suoritettuna. Hän oli lainaillut anatomiankirjoja ja jäljentänyt niistä yksityiskohtia, imenyt värivaikutelmia ja tutkinut sommitelmia taidekirjoista.

Tapaamisen aikoihin Taisto Toivosella oli jo ensimmäinen yksityisnäyttely Tampereella kaupunginkirjaston näyttelysalissa. Näyttely menestyi hyvin, oli kävijöitä ja julkisuutta, mutta vain yksi työ myytiin. "Minun omakotitaloni taisi jäädä pieneksi", sanoi Tasi eräälle taiteilijaystävälleen, jonka näyttely oli myyty lähes tyhjäksi ja joka niillä rahoilla oli rakentanut itselleen omakotitalon. Sen yhden työn näyttelystä osti Tampereen kaupunki. Kaupungin suuntaan oli muutakin menestystä, kun taiteilija voitti toisen palkinnon Nekalan lastentalon seinämaalauuskilpailussa.



Kesällä 1951 kaverukset jo maalasivat telineet vierekkäin Tampereen lähinäykymiä. Sepolle se oli perustavaa oppimisen aikaa. Työ itsessään opetti, ja tarpeen tullessa oppi tuli kaverilta vierestä. Tasi oli erinomainen opastaja, koska hän ei ottanut opettaja-auctoriteetin roolia, vaan oli alusta alkaen kaveri, teki omaa työtään, mutta siitä ikään kuin sivuun

vilkaisten neuvot teknillisen ratkaisun, jos ongelma oli pysäyttänyt viereisen pensselin.

Palokuntakin suosi taiteilijoitaan, se luovutti heille vanhan käytöstä jääneen mankelihuoneen työtilaksi. Nyt oli mahdollista tehdä jotakin myös työaikana, normaalien päivätöiden jälkeen. Piirtäminen hiilellä ja lyijykynällä soveltui siinä tilassa parhaiten. Hälytyskello oven päällä antoi joskus äkkilähdön.

Seuraavana kesänä maalausretkille liittyi mukaan kolmas tärkeä "persoonaa". Se oli Puck, "satapiikkinen" itävaltalainen moottoripyörä, laatukone, joka nöyrästi ja luotettavasti vei maalarikaverukset kohteisiin pitkin Pirkanmaata ja kauemmaksikin. Tasi, pyörän omistaja, istui ohjaussarvissa, takana istui Seppo maalauspuhjat ja kahdet telineet selkään sidottuina. Entä muut tarvikkeet, mihin ne oli sovitettu? Evästäkin täytyi olla. Kahvia termospullossa? Valokuvaa ei taida olla, mutta matkaan päästiin ja maisemat vaihtuivat. Jotkut siirtyivät kankaalle. Se oli maisemamaalauksen myöhäistä kulta-aikaa, maiseman tutkimista enemmän kuin sen maisemallisten arvojen valikoivaa esittämistä. Tähän maisemanäkemykseen liittyi myös se, mitä nykyisin sanotaan ympäristöksi. Jossakin ruskarinne häikäisi värikkyydellään - silloin naturalistinen kauneuskokemus sai antautua väkeville pensselinvedoille. Jossakin maisema näytti rujot piirteensä, usein ihmisen yritteliäisyyden muistomerkkinä: hylätty puhkikattoinen sahalaitos tai sementtivalimo, sortunut kivinavetta.

Kesälomallaan Seppo oli Putkilahden maalauskurssilla, opettajinaan Eva Cederström ja Unto Koistinen.



Joskus vuosikymmenen puolivälissä Tasin moottoripyörä vaihtui Wartburg-autoon, ja maalausmatkat pitenivät. Taivoitettiin Itä-Suomen näkymät: Ilomantsi, Pielisen seudut, Kuhmo, Suomussalmi. Ainakin kahtena kesänä kaverukset tekivät sinne parin viikon reissun. Noihin matkoihin, ja moniin muihin, liittyi myös luontoihmisten vaeltelua telttavarustuksen kanssa. Metsässä Tasi oli elementissään, hän muuttui melkein maahiseksi. Hän sai ikään kuin ylimääräisiä aisteja, kuuli ääniä joita muut eivät ensin kuulleet ja vastasi niihin jollakin animaalisella kähähdyksellä tai vihellyksellä ja usein sai aikaan keskustelua eläinkunnan kanssa. Luonto näytti heille myös ylivoimaista väkevyyttään. Kerran telineet olivat pystyssä erämaajoen rannalla. Siinä raju trombi yllätti heidät. Jättiläismännystä putosi reiden paksuinen oksa, iski Tasin tainnoksiin ja maalaustelineen sirpaleiksi. Telttä löytyi rannassa makaavan tukin alle tilkittyinä.

Taisto Toivonen

on taiteellinen monilahjakkuus ja koko olemukseltaan taiteilijan prototyyppi. Mies on perusmusikaalinen, mikä ilmenee paitsi ilmeikkäässä laulussa, ennen kaikkea hänen rytmijussaan. Nuorena hän paljonkin ilmensi itseään liikunnalla, ja joskus näytti kuin hänen ruumiissaan olisi ollut ylimääräisiä niveliä. Jo kymmenvuotiaana hän oli esiintynyt taitovomistelijana ja myöhemmin kehittänyt itselleen monipuoliset hauskkuttajan taidot. Hän imitoi, steppasi, teki taikatemppeja, heitti voltteja, lauloi ihmisten ja omaksi ilokseen. Pikku-poikana hän esiintyi Näsijärveä kyntävällä laivalla ja herätti niin paljon ihastusta, että joku aina pani lakin kiertämään. Ja ihme ja kumma, tämä synnynnäinen lavataiteilija oli myös hyvä piirtämään. Ja koska silloin ei ollut Sorin sirkusta, juuri näitä piirtäjän taitojaan hän rupesi kehittämään pitemmälle, ensin Tampereen työväenopistossa.

Sota tuli väliin, sen päätyttyä harrastus jatkui ja tähtäsi yhä määrätietoisemmin taiteilijan uralle. Vuonna 1949 hänet ensiyrityksellä hyväksyttiin Suomen taideakatemian kouluun. Sen päätettyään hän kiinnittyi vakituiseen työhön palomiehenä, mutta vapaapäivinä ja työvuoroja vaihdellen hän opiskeli vielä ylimääräisen vuoden grafiikan ilmaisua ja tekniikoita Aukusti Tuhkan johdolla. Niinpä öljymaalauksen lomaan, kuin tulevaa ennakoiden, Taisto Toivosen piirtimestä alkoi yhä enemmän syntyä myös grafiikan lehtiä.

Aikaisemmin mainitun laajan yksityisnäyttelyn ohella Taisto Toivosen työt alkoivat olla hyvin esillä arvostetuimmista valtakunnallisista näyttelyissä kuten Suomen taiteilijaseuran vuosinäyttelyissä ja Nuorten näyttelyissä. Vuonna 1953 tuli toinen palkinto valtion taidekilpailussa maalauksilla Hylkyveturit ja Värjäämö. Seuraavana vuonna töitä oli jo esillä Moskovassa ja Leningradissa. Samana vuonna hän teki ensimmäisen opintomatkinsa Pariisiin. Vuonna 1956 hänen työnsä olivat mukana Suomen taiteilijaseuran kiertonäyttelyssä Saksan liittotasavallassa.



Vuonna 1958 Tampereella syntyi seitsemän miehen taiteilijaryhmä, johon Taisto Toivosen lisäksi kuuluivat Erik Ehnroth, Pentti Hartelin, Unto Hietanen, Kimmo Kaivanto, Gunnar Pohjola ja Seppo Syrjä. Ryhmän keulahahmo ja tunnetuin taiteilija oli Erik Ehnroth, hänen mukanaolonsa antoi sille näkyvyyttä ja painokkuutta. Ryhmällä ei ollut muuta ohjelmaa kuin nuorekkuutensa, ellei sitten ohjelma ollut Ehnroth, joka epäilemättä oli vaikuttanut useaanakin itseään nuorempaan maalariin Tampereella, myös Taisto Toivoseen. Ryhmän seuraavan näyttelyn miehitys muuttui. Erik Ehnroth ei ollut enää mukana, eikä Seppo Syrjä, joka oli pestautunut Gummeruksen graafikoksi ja muuttanut Jyväskylään.

1970-luvulle tultaessa Taisto Toivonen oli jo muuttunut tunnusomaisesti graafikoksi. Tässä ominaisuudessa hänen työnsä, erityisesti puupiirrookset, kiersivät monissa kansainvälisissä näyttelyissä eri puolilla maailmaa. Hänet nähtiin erityisen suomalaisena taiteilijana, josta sai vaikutelman, että hän oli täydellisesti yhtä suomalaisen materiaalin puun kanssa. Ja sitä hän olikin, itse asiassa jo 1950-luvulla. On vaikea kuvitella suomalaisempaa hahmoa ja suoritusta kuin on vuonna 1956 tehty Vaivaispoika, kaksinkertaisesti materiaalin kertova luterilaisuuden ikoni, käsi armon oppiin koukistuneena. Toinen ja toisenlainen kotimme seinällä kestävä myöhempi mestariteos on Omakuva vuodelta 1979. Jos Vaivaispoika on kulttuurinen merkki ja symboli, Omakuva on koskettavan henkilökohtainen, sieluntila, jossa kasvojen yläosan, erityisesti silmien ylle vedetty viivaverho paljastaa ja peittää. Kuva näyttää jotakin mitä ei saisi näyttää, mutta kun on taiteilija, täytyy näyttää. Sekin hetki kun on pysähtynyt kahdenkeskisyteen itsensä ja olemisen kokemuksensa kanssa. Lähes järkyttävän merkityksen saa pystysuunnassa poikki posken putoava viiva. Se ei ole kyynelvako, sillä ei ole yhteyttä kasvojen anatomiaan. Silti se selittämättömällä tavalla on oikeassa paikassa ja sielullistuu siinä niin kuin maanraily Oriveden kirkon alttaritaulussa.



Luontainen teknillinen osaaminen johdatti Taisto Toivosen soveltamaan ammattitaitoaan poikkeuksellisen laaja-alaisesti. Hän teki seinämaalauksia monumentaalisisessa mittakaavassa, mm. Tampereen palolaitoksen tiloihin kaikkiaan kolme suurta seinämaalauksia. Hän teki ex libriksiä ja lähetti humoristisen kekseliäitä joulupostikortteja ystävilleen. Hän teki kuvituksia ja jopa päivänpiirroksia lehteen, myös kirjanpäälyksiksi, kun hänen ystävänsä Seppo Syrjä kustantajan edustajana tilasi häneltä päälyksen kahteen Timo Mukan kirjaan.

Vuonna 1976 Taisto Toivonen jäi eläkkeelle palokunnasta. Mutta taiteen tekeminen jatkui. 1980-luvun suursaavutus oli pitkäaikaisen keskittymisen vaatinut suuri takautuva puupiirrosten näyttely Düsseldorfin kaupunginmuseossa. Sen jälkeen iskivät sairaudet ja taiteellinen työskentely vähitellen lakkasi.

Tyrväästä, syntymäpäitäänsä ajatellen Taisto Toivonen lahjoitti vuonna 1990 graafisen tuotantonsa kaikki arkistolehdet Vammalan kaupungille.

Taisto Toivosen arvostus Suomessa ei tehnyt hänestä suurta kansallista edustustaiteilijaa, mutta arvostuskuopassa hän ei ole ollut koskaan. Osittain se on ollut luonnekysymys. Taiteilijan täytyisi osata tulla vähän itsekin esiin ja myös myydä töitään, mutta se kyky Taisto Toivoselta on puuttunut. Hän, reipaskäyttöinen mies, ujusteli, jopa vähän kiusaantui, kun joku oireili siihen suuntaan, että haluaisi ehkä ostaa jonkin työn. Olisi tarvinnut määrätä hinta... Tasi valitsi mieluummin taloudellisesti niukan elämän palomiehenä. Mutta taideinstituutiot, kuten museot asiantuntijoiheen noteerasivat hänet aina. Esimerkiksi päämuseossamme Ateenumissa on 14 Taisto Toivosen työtä. Vuonna 1979 hän sai valtion kolmivuotisen taiteilija-apurahan ja sen jatkoksi valtion taiteilijaeläkkeen, joka alkuperäisen tarkoituksensa mukaisesti annettiin hänelle arvonosoituksena, ei sosiaalisin perustein, joka on toinen käytetty myöntämisperuste.

Seppo Syrjä

Alkukehityksen jälkeen myös Seppo Syrjän julkitulo maalarina oli enemmän kuin lupaava. Ennen 1950-luvun puoliväliä hänen työnsä alkoivat olla esillä Tampereen taiteilijaseuran vuosinäyttelyissä ja myös valtakunnallisissa, asiantuntijajyryn kokoamissa Nuorten näyttelyissä. Ehkä tärkein menestys oli se, kun hänen kaksi työtään hyväksyttiin Suomen Taideakatemian kolmivuotisnäyttelyyn. Sitten, vuonna 1961, hänet houkuteltiin uuteen vakituisesti palkattuun ammattiin. Hän jättäytyi pois palokunnasta ja siirtyi kirjankustantajan palvelukseen, aluksi mainosgraafikoksi. Hän perehtyi nopeasti ja saavutti menestystä mm. julistetaiteilijana. Kaksi kertaa hänet palkittiin vuoden parhaasta kirjajulisteesta, aiheina Henry Millerin teokset, joita ilmentämään hän oli luonut voimakkaasti aistillisen punahehkuisen värimaailman. Hän suunnitteli myös Henry Millerin kirjojen kansilehdet. Varsinaisen ”virkatyön” ohella kirjanpäällysten suunnittelusta, jota hän teki iltatyönään, tulikin hänelle pitkäksi aikaa kiinnostavin ja samalla vapain taiteellisen työn laji. Siinä sai, aiheesta riippuen, toteuttaa myös maalausta läheneviä ideoitaan, jotka hän Tampereella saadun hyvän alun jälkeen oli joutunut jättämään taustalle, ehkä kuitenkin siellä vaikuttamaan.



Työt ja vastuu Gummeruksella lisääntyivät. Hän toimi jonkin aikaa mainospäällikkönä, sitten graafisen osaston päällikkönä vastaten kaikesta kirjasuunnittelusta, paljolti

myös painotekniikasta, joka siihen aikaan koki suuria muutoksia ja johon hän teknillisesti taipuvaisena joutui ensimmäisten joukossa perehtymään.

Viidentoista vuoden työn ja kokemuksen jälkeen Seppo Syrjä oli kaikkeen kirjaan liittyvään perehtynyt huippuammattilainen ja sellaisena hänet vuonna... kutsuttiin Kustannusosakeyhtiö Otavan ateljee-päälliköksi. Työ oli ilmeisesti kuitenkin enemmän organisointia kuin omaa taiteellista työtä, ja hän alkoi varsin pian suunnitella maallmuuttoa ja ryhtymistä vapaaksi taiteilijaksi.

Toinen syy oli se, että hän halusi viedä kasvavan perheensä maaseudulle. Niinpä hänestä tuli ylöjärveläinen. Hän rakensi perheelleen sopivan talon ja sinne itselleen sopivan työhuoneen, jossa käynnisti jälleen kirjankansien suunnittelun eri kustantajille sekä kirjojen kuvitukset. Yhtenä mieluisimmista ja vaativimmista töistään hän kuvitti mm. Veikko Huovisen Kootut teokset.



Tämän kaltaiset työt alkoivat yhä enemmän tehdä hänestä piirtäjää. Ja yhä rennommalla otteella ja yhä selvemmin pilapiirtäjää, sillä hänellä oli siihen rooliin tarvittava yhteiskunnallinen kiinnostus, joka alkoi tuottaa myös poliittista satiiria. Enemmän kuin satiirikko hänessä ilmeni kuitenkin humoristi.

Runsaan vuoden ajan hän piirsi Suomen Kuvalehden sivuille, enemmän kuvittajana, koska viikkolehden toimitusluonne aiheutti sen, että parhaat ajankohdasta syntyneet ideat ehtivät ”vanhentua” ennen lehden ilmestymistä. Koska päivänpiirros silloin kiinnosti enemmän, hän siirtyi Iltasanomien piirtäjäksi. Siinä ”virassa” hän toimi viisi antoisaa vuotta, mutta sitten alkoi kotimaakunnan valtalehti tuntua parhaalta foorumilta. Aamulehden kanssa syntyi sopimus, jota joustavin puhein noudatetaan edelleen. Suhde on Sepolle mieluinen, koska siihen liittyy myös henkilökohtaisen kontaktin mahdollisuus.

Nyt, Aamulehden aikana, Seppo Syrjä on osallistunut lukuisiin kansallisiin pilapiirrosnäyttelyihin, sekä eurooppalaisille pilapiirtäjille suunnattuun näyttelyyn, joka järjestettiin Bonnissa Saksan jälleenyhdistymisen kunniaksi. Näyttelyn parhaiksi arvioidut piirrookset julkaistiin kuvateoksena, jonka valikoimassa Seppo on mukana ainoana suomalaisena. Korkeakoskella, vanhassa kotikylässään olevassa Koskenjalan museossa Sepolla on ollut useita, osaksi takautuvia yksityisnäyttelyjä.

Taiteilijan roolissa on se hyvä puoli, että työstä ei välttämättä joudu eläkkeelle. Koska Seppo Syrjän piirrin yhä tottelee silmää ja ajatusta ja koska piirtäjän roolissa on oltava valppaana ja kaikkea tiedonvälitystä seurattava ”sillä silmällä”, hän voi yhä 75-vuotiaana olla lähimain samassa elämänasennossa kuin parhaassa miehuudessaan. Ja aina on nuoruuskin mukana ja muisteltavissa, varsinkin silloin, kun viidenkymmenenviiden vuoden takaa periytynyt läheinen ja elämäänkin vaikuttanut taiteilijakaveri soittaa ja sanoo: ”Sulla oli tänään hyvä piirros.”

Teksti Jaakko Syrjä